

A Rákóczi-szabadságharc a külföldi közvéleményben

Az első magyarországi újság a latin nyelvű *Mercurius*, amelynek néhány számát tudta csak megjelentetni a Rákóczi-szabadságharc. A *Mercurius*-kérdést sajtótörténetünk sokoldalúan világította meg, éppen ezért nem ezzel szeretnék foglalkozni, hanem azzal az európai közvéleménnyel, amelyet befolyásolni kívánt.

Nem pusztán az információt kívánom gazdagítani a Rákóczi-szabadságharc külföldi visszhangjáról, amikor a külföldi közvélemény és a régi magyar történelem e kiemelkedő eseménye közötti kapcsolatot vizsgálom. Sokkal inkább szemléleti és módszertani kérdések foglalkoztatnak, amelyek a közvélemény-kutatás és különösen a közvélemény-kutatás történetének általános problematikáját érintik.

A sajtó történetében eléggé elterjedt az a vélemény, hogy közvélemény lényegében a XIX. században alakul ki a kapitalizmus fejlődésével, hiszen akkor már széles rétegek fejezik ki nézeteiket s az így kialakult közvélemény már hatást is gyakorol a politikára. XVII–XVIII. századi magyar függetlenségi harcok francia és hollandiai francia sajtójával kapcsolatos kutatásaim azt bizonyították, hogy közvélemény jóval előbb létezett s hogy befolyása sem volt jelentéktelen ebben a korban.¹

Ez a közvélemény természetesen szűkkörű volt, a nemesség, főleg az udvari nemesség és tisztviselőréteg és a polgárság egy részére korlátozódott, de éppen azok alkották, akiknek szerepe volt a politika alakításában. Majdnem azt lehet mondani, hogy a korabeli közvéleményformáló eszközök konkrétan meghatározható, „reális” és nem egy feltételezett, „virtuális” közönséghez szóltak, mint gyakran a későbbi időkben. Franciaországban azt mondták, hogy ez a közönség az „udvar” és a „város”, tehát a versailles-i nemesség és kiszolgálói és a párizsi polgárság. Hollandiában a politikai vezető körök mellett már a burzsoázia szélesebb rétegei tartoztak hozzá.²

Meg kell jegyezni, hogy a külföldi hírek és főleg az ezekről szóló kommentárok az országok többségében nagyobb teret kaptak, mint a belföldiek. Ez különösen áll Franciaországra, ahol az abszolút monarchia e tekintetben sokkal szigorúbb volt, mint a holland kormányzat. A külföldi eseményekkel kapcsolatos közvéleményformálást XIV. Lajos és hivatalnokai is szükségesnek

¹ KÖPECZI Béla: *A Rákóczi-szabadságharc és Franciaország*, Budapest, 1966. Megjelent egy teljesebb francia kiadása is. A szövegeket közli: *A Rákóczi-szabadságharc és Európa*. Szerk. KÖPECZI Béla, Budapest, 1970.

² *Histoire générale de la presse française* Publ. sous la dir. de Claude BELLANGER, Jacques GODECHOT, 5. tom. Paris, 1976. Pr. Univ. 550 p.

tartották, különösen az augsburgi liga háborúja óta, amikor a Hollandiába menekült hugenotta publicisták általános támadást indítottak a francia abszolutizmus és politikája ellen. Hollandiában a „Refuge” szellemi pezsgést indított el, és élénkek lettek nem pusztán a protestantizmuson belüli belső viták, hanem a különböző politikai irányzatok közötti harcok is, még pedig úgy, hogy ez utóbbiak inkább nemzetközi, mint belső, holland visszhangra számítottak.³

Elterjedt — s most már főleg diplomáciatörténetben — az a vélemény, hogy ez a kor a titkos diplomácia kora volt s ezért a jelzett közvélemény kevés információt kaphatott az egyes akciókról. Nos éppen azért, mert különösen a XVII. század 80-as éveitől kezdve nemzetközi polémia bontakozott ki az egyes hatalmak érdekeiről és ezekkel kapcsolatos tényleges politikájukról s miután szövetségi rendszerek kerültek szembe egymással a nagy háborúk idején, minden egyes fél szükségesnek tartotta, hogy saját akcióit egyrészt a politikai ideológia szintjén, másrészt a konkrét eseményekkel kapcsolatban, több-kevesebb nyíltsággal informatív-agitatív céllal kifejtse. A titkos diplomáciai tevékenységet a másik félnek érdekében állt leleplezni s ezért beszámolt minden olyan mozdulatról, amely tudomására jutott s az igazság az, hogy kevés olyan volt, amely nem tudódott ki.⁴ A vita külső eseményekről szólt, de természetesen az eszmék szintjén belföldi problémákat is érintett s ezért az egyes kormányok igyekeztek megakadályozni a másik sajtótermékeinek saját országában való elterjedését, de éppen a francia példa mutatja, hogy az ellenőrzés nem lehetett elég hatékony, a hollandiai gazettek, de folyóiratok, sőt pamfletek is eljutottak Párizsba, még a spanyol örökösödési háború idején is és a novellisták útján hozzájárulhattak a belföldi közvélemény formálásához.⁵

A XVII. század második felétől kezdve a közvéleményt már nemcsak a különböző gazettek, zeitungok vagy courantok tájékoztatják, hanem a folyóiratok is, amelyek nem elégszenek meg a hírekkel, hanem kommentárokat is fűznek hozzájuk.⁶ Ebből a szempontból úttörő szerepe van a különböző Mercuriusoknak, de különösen az 1688-tól Hollandiában megjelenő, hugenották által szerkesztett *Mercurie historique et politique*-nak, amelynek több következője akadt s amely megeremtette az ún. vélemény-sajtót. S itt elérkezünk egy eszmetörténeti szempontból lényeges kérdéshez. Az eszmetörténet hosszú időn keresztül hajlamos volt arra, hogy a tudományos, főleg filozófiai, illetve szépirodalmi alkotásokat faggasson, amikor egy-egy kor társadalmi tudatának állapotát akarta rekonstruálni. Nyilvánvalóan helyes, ha ezek a munkák is forrásul szolgálnak, de a mindennapi tudat megismerése szempontjából véleményem szerint sokkal inkább szükséges a sajtóra, a lapokra és a folyóiratokra

³ ERICH HAASE: *Einführung in die Literatur des Refuge*, Berlin, 1959.

⁴ A kor diplomáciatörténetét részletesen vizsgálja C. v. NOORDEN: *Europäische Geschichte im XVIII. Jahrhundert*, Leipzig, 1870—1882, I—III. A tárgyalásokról: A. LEGRELLE: *La diplomatie française et la succession d'Espagne*, Gand, 1888—1892, I—IV.

⁵ E. HATIN: *Histoire politique et littéraire de la presse en France*, Paris 1859 I. és különösen ugyanettől a szerzőtől: *Les gazettes de Hollande et la presse clandestine aux XVIIe et XVIIIe siècles*, Paris, 1865.

⁶ 1672-ben jelent meg Párizsban Donneau de Visé havi folyóirata, a *Mercur Galant*, amelynek munkatársai között Thomas Corneille-t is megtaláljuk. 1686-ban alapítja meg Hágában Gatién de Courtilz a *Mercurie historique et politique*-ot, 1692-től 1729-ig jelenik meg a hugenották szerkesztette *Lettres historiques*, végül 1699-ben kezdi el Hágában az *Esprit des Cours de l'Europe* kiadását egy kiugrott bencés, Nicolas Gueudeville. A folyóiratok részletesen foglalkoznak a Rákóczi-szabadságharccal.

támaszkodni. Az *Annales* iskola nagyon helyesen állította előtérbe a mentalitástörténetet s jól tette, hogy felhasználta ehhez a mindennapi élet írásos dokumentumait. Úgy tűnik azonban, mintha bizonyos mértékig elhanyagolta volna a sajtót, talán azért, mert eleve feltételezte, hogy az irányított s sokkal inkább tükrözi a hivatalos vagy legalább is az uralkodó csoportok véleményét, mint a nagy többség mindennapi tudatát.⁷

Ezzel kapcsolatban tekintetbe kell venni, hogy különösen a politikai eszmék szempontjából mindig kell számolnunk az irányítással, a kérdés csak az, hogy a sajtó milyen hatalom, illetve milyen rétegek érdekeit és véleményét fejezi ki és kikre tud hatni, milyen értelemben.

A content analysis módszerével végzett vizsgálatok azt mutatják, és most már a jelenkorra vonatkoztatva, tehát ellenőrizhetően, hogy a sajtó hűen tükrözi a különböző irányzatok, pártok, mozgalmak és ezzel együtt osztályok, rétegek vagy csoportok tényleges nézeteit.⁸ A hitelességgel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy manipuláció sem lehet sikeres, ha nem a társadalomban meglévő általános vagy partikuláris érdekekre appellál s olyan eszméket használ fel, amelyek ténylegesen jelen vannak a társadalomban s amelyeket tudatosítani, kiemelni vagy éppen háttérbe szorítani akar. Mindezzel azt kívántam bizonyítani, hogy az eszmetörténeti, de hozzátehetném, a művelődéstörténeti kutatások szempontjából sem szabad elhanyagolnunk a mindennapi kultúra forrásait, még ha el is fogadjuk, hogy a legmagasabb szinten a tudomány és a művészetek fejezik ki egy-egy kor leglényegesebb tendenciáit.⁹

Ha most már a Rákóczi-szabadságharc külföldi visszhangja szempontjából akarom alátámasztani az elmondottakat, mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy egy-egy országra tartozó esemény akkor lesz érdekes külföldön, ha bekapcsolódik a nemzetközi kapcsolatok alakításába, tehát a nemzeti és nemzetközi érdekek egy bizonyos láncolatába. A nagy kuruc szabadságharc a spanyol örökösödési háború része, érinti az északi háborút, de az Oszmán Birodalom és Európa kapcsolatait is. Ez a sokirányú érdekeltség magyarázza azt a nagy sajtóvisszhangot, amelyet mindenütt keltett, s amely egyúttal éppen az ellentétes érdekeknek megfelelően különböző állásfoglalásokat váltott ki az egyes országokban.

Teljesen nyilvánvaló, hogy a Habsburgok uralta országokban a legteljesebb elutasításra talál s egyértelműen a törvényes király elleni rebellióknak fogják fel, árnyalati eltérések csak abban vannak, hogy a protestáns sérelmeket egyáltalán megemlítik és valamilyen mértékben honorálják-e, vagy éppen ellenkezőleg, ezeket is a rebellió részének tartják. A császárpárti véleményt az 1703-ban induló *Wienerisches Diarium* és a frankfurti és egyéb német újságok abban foglalják össze, hogy a kurucok a franciák biztatására kezdtek rebellióba, hogy sokkal inkább rablók mint katonák, hogy a vezérek, s persze elsősorban Rákóczi, félrevezetik és becsapják őket, s Isten és a császár egyaránt joggal fordul szembe velük.¹⁰ A német protestánsok fenntartásokkal teli álláspontját egy

⁷ Az *Annales*-iskola legújabb felfogásáról. J. Le GOFF-P. NORA: *Faire de l'histoire*, Paris, 1974, I–III.

⁸ BERELSON, Bernard: *Content analysis in communication research*, New York, 1971.

⁹ Vö. KÖPECZI Béla: *A művelődéstörténet tárgyáról és módszertanáról*, Századok, 113. 1979. 4. 682–692 p.

¹⁰ A német nyelvű sajtóról vö. HANSKARL Erzsébet: *Budai, óbudai és pesti hírek a Wienerisches Diarium első 50. évfolyamában (1703–1752)*, a Fővárosi Könyvtár Évkönyve, XVIII. 1938; PUKÁNSZKY Béla: *II. Rákóczi Ferenc alakja a német sajtóban*. Rákóczi-Emlékkönyv, Budapest, 1935.

1704-ben megjelent politikai vitairat, a *Ragozische Kriegs-Flamme* jelzi talán a legvilágosabban, nem tagadva, hogy „mind egyházi, mind politikai téren Magyarországon és Erdélyben is egyre-másra számos erőszakos változtatás és gyűlölt túlkapás történt, bizonyosan betegesen uralomra vágyó állameszme és zsarnoki törekvés szolgálatában, különösen azok között a rendek és alattvalók között, akik nem tartoztak a római katolikus valláshoz és akik ezt a vallást sem fölvenni, sem elismerni nem akarták”.¹¹ Német területen azonban a francia expanziós politikától való félelem háttérbe szorítja ezt a bátor bíráló hangot s különösen 1707 után szinte általános a szabadságharc elítélése.¹²

A protestánsok ügye erőteljesebb visszhangot vált ki Angliában, amely a spanyol örökösödési háborúban Ausztria oldalán vesz részt, s ahol a kormányzatnak az az érdeke, hogy a császári erőket ne kösse le a magyar felkelés. A vitában olyan jeles publicisták is részt vesznek mint a Robinson szerzője, Daniel Defoe, aki a *Weekly Review of the Affairs of France* 1704-es őszi számában részletesen foglalkozik a magyar szabadságharccal a hivatalos álláspont alapján: „Tudom — írja — amennyire csak illik tudni, hogy a magyarok sérelmei eredetileg az Ausztriai-Ház kegyetlenségeiből és elnyomó uralmából származtak és főleg a jezsuiták alávaló tevékenységéből, akik ezt a virágzó királyságot feláldozták, lakosságának vérével és szabadságjogaival tékozló módon bántak”. Ugyanakkor megjegyzi, hogy „a körülmények összejátszása folytán” a magyar felkelés „segítőjévé vált a francia hatalomnak... és Ragoczi herceg épp annyira ellensége — akaratlanul is — Európa protestáns hatalmainak” mint a franciák. Defoe nyíltan kimondja, nem a vallás dönti el kívül szimpatizáljon Anglia, hanem az, hogy ki kinek a szövetségese: „Nem elég, hogy egy nemzet protestáns legyen és népe a mi barátunk; ha ellenségeinkhez csatlakozik, akkor számunkra pápista, török, pogány.”¹³ Éppen azért elítéli azokat az angolokat, akik a magyarok védelmére kelnek, a magyaroknak pedig azt tanácsolja, hogy egyezzenek ki a császárral tisztességes feltételek mellett.

Újabb kutatásaim során ráakadtam a *The Observator* 1704. szeptember 20-i számában egy érdekes párbeszédre, amelyet egy feltételezett vidéki és a Figyelő folytatnak s amelyben az utóbbi azt állítja, hogy a magyarok egyszerre harcolnak vallásukért és szabadságukért s ez utóbbi magyarozza, hogy a pápisták is az elégedetlenek közé állnak. Tiltakozik az ellen, hogy a magyar protestánsokat ezzel akarják diszkvalifikálni a Jack-ek és a High Flyer-ek s így a magyar kérdést bevonja a belpolitikai vitába.¹⁴

¹¹ A Rákóczi-szabadságharc és Európa 49. A pamflet szerzője Karl Scharschmidt jogi és politikai kérdésekkel foglalkozott és német protestáns fejedelmek szolgálatában állt.

¹² 1711-ben jelent meg hamis impresszummal (Cölln, bey Peter Marteau) egy kiadvány, amely *Das verunruhigte und wiederberuhigte Königreich Ungarn* címet viseli s amelyben megtaláljuk a szabadságharc legfontosabb okmányait a szatmári szerződést is beleértve. A breznai kiáltvány szövegének közlése előtt ezt írja: „Worin aber die Kunst ein aufrührisches und gewissenloses Manifest unter allerhand scheinbaren Pretexten zu schmieden bestehe, das wird der geehrte Leser aus dem hier förmlich beygefügeten Manifesten zur Gnüge ersehen, welches seinem ganzen rebellischen Inhalt nach also lautet, wie folgend. I. m. 85.

¹³ A Rákóczi-szabadságharc és Európa 77. Daniel DEFOE a *The Weely Review of the Affairs of France* című lapjában 1704. szeptember 2-től december 5-ig minden számban ír a Rákóczi-szabadságharcról. A cikksorozat nagy része a török — magyar szövetség kérdésével foglalkozik Thököly idején, azt bizonyítva, hogy a protestánsok is nagy hibát követtek el, amikor elfogadták a Porta segítségét.

Az angol sajtó hosszú ideig a megegyezésben reménykedik az angol és a holland közvetítés eredményeként, amikor azonban a nagyszombati béketárgyalások megszakadnak, elsősorban a francia intrikák hatását emeli ki, a vezetők önzését és a nép nyomorát, amelyet a háború hoz rá. Csak a bukás után érdeklí újból a protestáns kérdés, de ekkor már folynak az utrechti béke előkészületei.¹⁵

Az angol belső vitának van egy nemzetközi lecsapódása is, amennyiben a hágai *Mercure historique et politique* 1705 augusztusi számában közzé teszi egy állítólagos angol püspök pásztorlevelét a magyarországi protestánsokhoz. A pásztorlevél kétségbe vonja, mégpedig a bibliát idézve és Augustinusra hivatkozva, a magyar felkelés jogosságát „Soha semmiféle ürüggyel nem szabad uralkodóink ellen fegyvert ragadnunk, még azon a címen sem, hogy Isten jogait vagy saját életünket védelmezzük”.¹⁶ A párizsi *Mercure galant*, amely maga is közli ezt a pásztorlevelet, azzal utasítja vissza az érvelést, hogy ebben az esetben igazságos háborúról és nem rebellióról van szó. „A szent szabályoknak kevés közülük van — írja — Magyarország népei jelen helyzetéhez, hiszen ezektől elvették igazi uralkodóikat, és másokat adtak helyettük, olyanokat, akik saját örökös tartományaikat mindig csak a despotizmus elvei szerint kormányozták és mindig csak rabszolgaként bántak velük. Nem különös dolog-e éppen egy angoltól hallani, amint hűségéből és engedelmességéből leckézeti Magyarországi népeit, azon népeket, mondom, amelyek saját természetes fejedelmeik iránti hűségükkel más népekéül mindig jobban kitüntek”.¹⁷ Ezzel a vitával már túlléptünk a politikai, katonai vagy a vallási ellentéteken és eljutottunk a felkelés, vagy az ellenállás jogának problémájához, ami élénken foglalkoztatta a nyugat-európai közvéleményt az angol „dicsőséges forradalom” és a nantes-i ediktum visszavonása után.

Az ugyancsak Hollandiában megjelenő *L'Esprit des Cours* c. folyóirat már 1703 decemberében így állítja szembe a magyar felkeléssel kapcsolatban kialakult két álláspontot: „A monarchikus hatalom védelmezői lángbaborult arccal, haragtól fénylő szemmel annyi szitkot és anatómát szórnak a magyarországi elégedetlenekre, mint amennyi bombát és gránátot ostrom idején. A természetij jog patronusai viszont az igazság és érdem látszatát fogják tulajdonítani ennek az igazi vagy hamis lázadózásnak, nem kimélik majd dicséretüket és magasztalásukat az összeesküvőktől és több bűnbocsánatot és áldást fognak osztogatni, mint egy primás raktárában akad. Én a magam részéről — írja Nicolas Gueudeville, a szerkesztő — minden jót kívánok a jó ügynek, bármelyik is legyen az, és semlegesnek kell maradnom ebben a kérdésben”.¹⁸ Végül is nem marad semleges, mert Pierre Bayle-re hivatkozva elutasítóan

¹⁴ A korabeli angol lapok, mint a *The Daily Courant*, *The Post-Man*, *The London Gazette*, *The Flying Post* részletesen foglalkoznak a Rákóczi-szabadságharccal. 1704-től kapcsolódik be a *The Observer* a vitákba. A nem teljes sajtóanyagot a British Museum Burney Collection of Newspapers című állagában tekinthetem meg.

¹⁵ Jonathan Swift a *The Conduct of the Allies* című 1711-ben megjelent röpiratában elítéli a császárt, mert nem kötött idejében békét a magyarokkal és elvont csapatokat a nyugati hadszínterről. *Swift satírák és röpiratok*, Budapest, 1961. 96 — 97.

¹⁶ *A Rákóczi-szabadságharc és Európa*. 208.

¹⁷ *A Rákóczi-szabadságharc és Európa*. 210. A *Mercure Galant* Gilbert Burnet, Salisbury püspökének tulajdonítja a levelet, ennek ellenére a szerzője bizonytalan. Az a tény, hogy a *Mercure historique et politique* is közzétette, arra utal, hogy egy valóságos levélről van szó és azt nem a francia propaganda találta ki.

¹⁸ *L'Esprit des Cours*, 1703. dec. 667 — 668.

nyilatkozik minden felkelésről: „Amikor az ember azokra az eszközökre gondol, amelyeket egy nemzet közönségesen arra használ, hogy lerázza a monarchia jármát és néha arra hogy megmaradjon a köztársasági államban, akkor nehéz ellentmondani azok véleményének, akik inkább a zsarnokságot kedvelik, mint a legbölcsebb és legemberibb forradalmat” — írja 1705 márciusában.¹⁹

Az abszolút monarchia hívei a francia publicisták, nemcsak a felkelést tartják jogosnak, hanem a trónfosztást is. A verduni *Journal historique* 1707 szeptemberében így elmélkedik: „Grotius — Cicero nyomán — azt mondja, hogy soha semmiféle okért sem kell a fejedelmet trónjától megfosztani, pusztán azért, hogy másnak adjuk a koronát és ha a királyokat megfosztják szuverenitásuktól, mert azzal visszaéltek, ezt csak akkor lehet megtenni, ha a népnek visszaadják eredeti szabadságát, nem szavakkal, hanem tettekkel”. A magyarok ilyen szándékkal jártak el a nagyon is elkötelezett Claude Jordan szerkesztette folyóirat szerint.²⁰

A francia udvar nem kötött szerződést Rákóczival, nem követi ranggal küldte el képviselőjét Magyarországra, de azt nem tagadhatta, hogy nem tart fenn kapcsolatot a magyarokkal s az emiatt elhangzó támadásokra úgy válaszolt, hogy saját „maximái” ellenére kiállt a szabadságharc jogossága mellett. Az ónodi országgyűlésen fellépő ellenzéket ez a sajtó elítéli, a hollandiai viszont védelmébe veszi s Guedeville mély felháborodással ítéli el a véres jelenetet. „Micsoda barbár buzgalom ez a közjőért, ilyen körülmények között az igazi patriótáknak joguk van nyögni és kiáltani. Ó, hogy egy abszolút monarchia még mindig többet ér, mint a természeti jog egész lovagrendje, mint a nemzet kiváltságainak állítólagos védelmezői.”²¹

Az eszmék szintjén Jean de La Chapelle akadémikus a francia álláspont legrangosabb képviselője. 1708 márciusában megjelent, periódikusan kiadott *Leveleinek* egyikében elmondja, hogy a magyaroknak István király törvényei és az Aranybulla alapján joguk van ellenállni s ezt erősíti meg Grotius is, aki szerint a király és a nép között kötött „hallgatólagos paktumok” is megtartandók, hát még az írottak. Adott esetben a császár sértette meg a megállapodást azzal, hogy eltörölte a szabad királyválasztást, az ellenállási fogot és lábball tiporta az ország törvényeit. E *Levél* végén közli a *Recrudescunt* francia szövegét, s ilyen módon teljesen azonosítja magát a magyar szabadságharc politikai, jogi, történeti érvelésével.²² Ebben az esetben sem arról van szó azonban, hogy valamiféle tértől és időtől független, pusztán elvi egyetértés alakult volna ki: a francia külpolitika érdekeit képviselte Jean de La Chapelle, minthogy Hollandia és szövetségesei érdekeit védte Nicolas Guedeville — mégha a korai felvilágosodás szkepticizmusának szellemében is.

A XVIII. század eleji magyar kérdésben a külföldi sajtó állásfoglalása fel-fedi az egyes hatalmak érdekeit, rámutat a szövetségesek közötti ellentétekre, s végül a politikai eszmék alakulására is fényt vet, majdnem azt mondhatnánk, hogy a katalizátor szerepét játsza. Ezzel együtt lehetőséget ad arra, hogy megmutassa a közvélemény befolyásolásának irányait és módszereit s egyben az egyes országok közvéleményének állapotát az adott korban. Teljesen világos,

¹⁹ *L'Esprit des Cours*, 1705. márc. 276.

²⁰ *Journal historique de Verdun*, régebben *La Clef du Cabinet des Princes de l'Europe*, 1707. szept. 184.

²¹ *L'Esprit des Cours*, 1707. szept. — dec. 655.

²² Egy svájci XXXIV levele egy franciához Magyarországi jelenlegi ügyeiről. A *Rákóczi-szabadságharc és Európa*, 280. és köv. old.

hogy például ekkor már a vallási érvek csak másodrangú szerepet játszanak, s nagyon is pőrén mutatkozik meg, hogy „az érdek mozgatja a világot”. A politikai ideológia tehát különböző, ellentétes érdekeket támaszt alá, néha úgy, hogy ellentmond egyes országokban a belpolitikailag uralkodó eszméknek. Mindezért úgy tűnik érdemes lesz folytatni a munkát és most már nem pusztán a francia vagy hollandiai francia sajtót vizsgálni, hanem más országokét is a magyar szabadságharcra kapcsolatban, és nem csak azért, hogy a magyar történelem egy fontos eseményét nemzetközi kontextusban lássuk, de azért is, hogy a korai felvilágosodást jobban megismerjük, hiszen nem túlzás azt állítani, hogy ez a felvilágosodásnak szinte minden jelentős eszméjét előlegezte.

BÉLA KÖPECZI

La guerre d'indépendance hongroise du début du XVIIIe siècle et l'opinion publique de l'étranger

L'étude du problème permet de soulever des questions d'ordre général touchant la conception et la méthodologie de la recherche de l'opinion publique. D'après certains auteurs on ne peut parler d'une opinion publique qu'à partir du XIXe siècle. L'examen de la presse du début du XVIIIe siècle prouve que déjà à cette époque une certaine opinion publique existait, composée de la noblesse et surtout de la noblesse de cour et de la bourgeoisie. La diplomatie secrète n'a pas empêché la presse et par conséquent cette opinion publique d'être plus ou moins informée, puisque l'adversaire était intéressé à la divulgation des nouvelles „secrètes”. Dans cette période les puissances s'efforçaient déjà justifier leurs „conduites” et la presse commentée et la littérature politique (pamphlets et histoires) servaient ce but.

La guerre d'indépendance hongroise du début du XVIIe siècle intéressait l'Europe puisqu'elle jouait un rôle assez important dans la politique internationale. La presse de l'Empire des Habsbourg a rejeté cette guerre comme une rébellion pure et simple contre le roi légitime. En Allemagne on a suivi cette opinion, exceptés quelques auteurs protestants qui au début avaient manifesté une certaine sympathie pour leurs coreligionnaires. En Angleterre on assiste à une véritable querelle entre les adeptes et les adversaires des Hongrois. D. Defoe, par exemple, dans la *Weekly Review* publiée, en 1704, toute une histoire de la Hongrie pour prêcher la modération aux protestants hongrois et la nécessité de l'accommodement avec la Cour de Vienne.

Cependant ce n'est pas le problème religieux qui domine dans la discussion internationale, mais beaucoup plus celui du droit de la résistance. On voit d'un côté non seulement les défenseurs des Habsbourg, mais aussi les Huguenots, réfugiés en Hollande, comme Nicolas de Guedeville (dans *L'Esprit des Cours*), condamner le soulèvement hongrois, et de l'autre côté les adeptes de la monarchie absolue de Louis XIV de le défendre (comme le fait Jean de La Chapelle dans les *Lettres d'un Suisse à un François*),

On peut donc constater que la guerre d'indépendance hongroise a influencé l'évolution des idées politiques de l'époque, étant bien entendu que la prise de position de la presse était déterminée avant tout par l'intérêt réel ou supposé de la puissance respectives.